

Per què el populisme ha esdevingut tan atractiu?

Ferran Sáez Mateu

Donar per feta la viabilitat de la democràcia

Les democràcies de les societats avançades no estan amenaçades com ho podien estar a la dècada del 1930, però si qüestionades per una societat que, cada cop amb més vehemència, les avalua com a “insuficients” des de diferents perspectives. Subjecte favorit del discurs populista, “el sistema” –que òbviament inclou la mateixa democràcia representativa– esdevé el culpable de gairebé tot. Atesa la condició equívoca i totalment inconcreta del terme, “el sistema” actua com una mena d’espantall imaginari a qui es pot culpar de tots i de cadascun dels nostres mals, siguin públics o privats, greus o irrelevantes. Així el sistema és el responsable dels desnonaments i de l’anorèxia nerviosa, de la violència als camps de futbol i del fracàs escolar, de la desforestació i de l’obesitat infantil, de les fluctuacions borsàries i de la sequera, de les errades mèdiques i del preu del lloguer. Des d’una perspectiva col·lectiva, aquesta mena de fetitxe absolutament polivalent resulta irresistible pel que té d’autoindulgent. Els líders populistes ho saben i, amb diferents noms, el critiquen i s’ubiquen fora d’aquest. El problema és que el sistema també inclou la mateixa democràcia representativa. Això és el que transforma aquesta apel·lació genuïnament populista

en quelcom molt perillós si més no a mitjà o llarg termini.

Si parem esment en els canvis polítics que s’han produït arreu del món en la dècada que va del 2008 al 2018, avui el llençatge populista és percebut per molts ciutadans com una resposta que satisfà els seus interessos immediats perquè en aparença permet neutralitzar ni que sigui parcialment l’esmentat “sistema”. Què ha passat? ¿Es tracta d’una resposta conjuntural als estralls experimentats per les classes mitjanes arran de la crisi econòmica més profunda que ha viscut mai el capitalisme? Certament, aquesta qüestió permet explicar una part del problema, però no el resol pas. Hi ha altres factors que convé tenir molt en compte. Si ens quedem amb la reacció emocional a la crisi econòmica, només transitarem la superfície de la qüestió. Sí la gratem una mica, en canvi, ens farem un altre tipus de preguntes més complexes. Per exemple: la distància entre la *idealització* prepolítica

de la democràcia i la seva *concreció* amb forma de sistema, ¿és la causa última i radical de la desafecció cap a la política que manifesten els ciutadans? I pel que fa a la idealització de la idea de democràcia, ¿han estat, entre altres coses, les enormes potencialitats de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, i de manera especial les xarxes socials, les responsables d'haver generat determinades expectatives maximalistes en relació amb l'esfera participativa?

J. Arcenillas, *Citizens of Despair*

L'esmentada "insuficiència" de la democràcia representativa se sol associar, des de la perspectiva populista, a dues coses. D'una banda, a l'existència d'una mena de conspiració de les elits per impedir al poble l'accés a la riquesa, a més de restringir els béns i serveis de l'Estat. De l'altra, a l'existència d'una "casta intel·lectual" que alguns discursos populistes consideren autònoma i autoreferencial, i d'altres la situen directament al servei de les elits i, en conseqüència, contra el poble. A diferència del de la dècada del 1930, el llenguatge populista actual no impugna la democràcia representativa,

però tampoc en fa bandera. En subratlla més els defectes que no pas les virtuts. En aparença, els ciutadans que donen suport a les formacions populistes no semblen preocupats per aquest desajustament valoratiu. Consideren que la democràcia representativa estan emparada per algun ressort o mecanisme que no requereix cura ni manteniment.

Els intèrprets de la veu del poble

Hi ha persones capacitades per auscultar i interpretar el batec del poble i d'altres que no: heus aquí la clau de volta per legitimar el discurs propi del cabdillisme populista. Aquesta creença irracional no és de cap manera innòcua des d'una perspectiva política. Les dues regles d'or de la democràcia són, des dels grecs, les nocions d'*isonomia*, (igualtat en relació amb la llei) i d'*isegoria* (igualtat en relació amb la possibilitat d'expressar de manera pública i efectiva les nostres idees). Aquestes dues nocions van ser concebudes a la Grècia clàssica, però completament reformulades entre els segles XVIII i XIX. En cap dels dos casos, tanmateix, estaven previstos els mitjans de comunicació de masses.

La puixança de l'opinió pública ja va ser vaticinada a mitjans del segle XIX per l'historiador francès Alexis de Tocqueville, tot i que d'una manera completament borrosa: Tocqueville ni tan sols podia arribar a imaginar el canvi cultural i polític associat a la ràdio, la televisió o la internet. Tot plegat afecta, per raons òbvies, la complexa

intersecció entre les nocions de participació política i comunicació. Inequívocament modern, el populisme tal com l'entendem avui només pot fructificar en l'ecosistema de la comunicació de masses. A la Grècia clàssica podem parlar de demagògia en el context de l'Assemblea, però fora semànticament abusiu referir-nos al populisme del segle IV aC.

La noció clàssica de "ciutadania", herència de la il·lustració, ¿ha deixat de ser acceptada majoritàriament com el subjecte real del sistema democràtic en ser substituïda en determinats contextos per la de poble? Des de la perspectiva populista, l'objectiu no consisteix tant a respectar la voluntat de la majoria expressada a través dels canals reglats com a escoltar –o més ben dit, *auscultar*– l'esmentada veu del poble. Des de, com a mínim, la dècada del 1960, aquesta veu col·lectiva i misteriosa s'associa certament a la noció d'opinió pública i posseeix uns intèrprets específics: els sociòlegs. Sloterdijk considera que, avui, la sociologia ha esdevingut bàsicament una forma d'adul·lació de les masses, fins i tot quan, en aparença, han comès una errada. Des d'aquesta perspectiva, les classes populars britàniques –que van ser les que majoritàriament van votar a favor de la sortida de la Unió Europea del Regne Unit– foren manipulades pels tabloides anglesos, els propietaris dels quals, per descomptat, són les elits econòmiques, etcètera. Per definició el discurs populista *ex culpa* el poble. La responsabilitat de les coses que han passat sempre és dels altres...

A diferència de les "elits parasitàries" de sempre, el líder populista sap escoltar i interpretar la veu del poble més enllà dels resultats electorals. Simètricament, fa el possible perquè la seva pròpia veu destaquï sobre la dels polítics "convencionals". No en té prou amb mítings o propaganda electoral: domina l'escena mediàtica i, un cop al poder, l'acapara d'una manera o d'una altra. En el si de la democràcia representativa no proposa en generals solucions que vulnerin, *de iure*, la isonomia, però acaba distorsionant sense remei les relacions comunicatives entre els ciutadans i entre l'Estat i els ciutadans (isegoria).

Política informal i populisme

Quan no són emprades propositivament, sinó com una mera crossa retòrica, nocions com "llibertat" o "participació" poden crear estranyes expectatives i tota mena de miratges. La percepció de la pròpia participació en l'esfera públic és, per força, subjectiva; hi ha qui creu que pesa més una tramesa de missatges de mòbil a un programa de televisió que no pas un vot i en canvi qui creu tot just el contrari. Sigui com sigui, és evident que no totes les impugnacions, propostes, crítiques, etcètera sorgides de la societat arriben a tenir una traducció veritablement política. ¿Això és per culpa dels mitjans que només actuen com a caixa de ressonància quan ho creuen oportú, o bé respon a unes expectatives de participació il·lusòries originades, en els darrers anys, per un emmirallament tecnològic lligat a l'ús

massiu del telèfon mòbil com a eina de comunicació polivalent? Atesos els resultats reals, ¿fins a quin punt aquestes expectatives poden arribar a ser més frustrants que no pas engrescadores?

D'entre les moltes iniciatives que sorgeixen de grans col·lectius de persones, n'hi ha algunes que poden obtenir una resposta política, si més no raonable, i d'altres que, degut a la seva naturalesa estrictament privada, no resulten canalitzables d'una manera efectiva. A diferència de la política convencional, el llenguatge populista disposa de mecanismes retòrics per proporcionar una satisfacció –en general il·lusòria però innegablement convincent– a qüestions prepolítiques i privades, gràcies a un subratllat especial dels mecanismes informals de participació, un lideratge carismàtic i un discurs directe i emocionalitzat. D'altra banda la distinció –ja estandarditzada a nivell popular– entre la *vella* i la *nova* política connota amb un embolcall d'obsolescència qualsevol iniciativa que no tingui com a punt de partida la dicotomia poble/elits. El triomf del populisme a l'hora de normalitzar aquesta

J. Arcenillas, *Citizens of Despair*

subtil petició de principi resulta innegable. La política –diguem-ne– *tradicional* no ho ha aconseguit... I per això es veu constantment temptada a fer un ús del llenguatge de l'adulació de les masses.

La il·lusió d'una comunicació política no mediada

La història de la democràcia és la del conjunt de correccions profundes a l'esquema fundacional grec (perquè, entre altres coses, legitimava l'esclavatge o la minoria d'edat perpètua de les dones). Provar de retornar la democràcia directa grega sembla en aquest sentit una actitud poc crítica. Des la perspectiva de la nova cultura política, però, el principal referent ja no és la *representativitat* (mediada), sinó la *participació* directa. En les societats actuals però qualsevol temptativa de participació directa passa per l'ús de les Noves Tecnologies (una assemblea presencial a nova York o Barcelona sembla més aviat impensable). El fet que les noves formes de participació directa depenguin essencialment de les Noves Tecnologies, ¿implica un entrebanc a llarg termini o bé constitueix un avantatge?

El mecanisme bàsic de la visibilitat política en els mitjans de comunicació és la generació de pseudoesdeveniments que fan aparèixer càmeres i micròfons. El fet que un grup de persones es despullin en una plaça i cridin consignes no és cap notícia: és una anècdota mancada de qualsevol interès públic. La lògica mediàtica substancialitza aquella anècdota

i la transforma en un fet dotat d'un significat propi. En tot cas, la teatralització mediàtica de la participació, cada cop més sofisticada i aparatosa, genera conflictes, especialment a les grans ciutats. El debat en profunditat sobre les noves formes de participació afectaria aspectes molt importants de la legislació vigent, especialment relacionats amb el caràcter vinculant o merament consultiu de determinats actes. Cal explicar amb claredat que l'aprofundiment real de la participació ciutadana no és innocu: implica un seguit de canvis radicals. Un d'ells té a veure justament amb el *compromís* ferm participar regularment, i no pas amb apel·lar a la participació d'una manera puntual i esporàdica. En les circumstàncies actuals, ¿resulta realista pensar en un compromís col·lectiu d'aquest tipus?

La banalització de la paritat majoria/minoria, el fet d'entendre-la com un detall sense gaire importància, és una forma gravíssima d'involució. Les noves formes de participació política ¿haurien d'estar tan sotmeses als principis bàsics de control i transparència com les convencionals? Convé subratllar-ho, perquè la reglamentació de la participació és la condició de possibilitat de l'exercici equitatiu de la voluntat ciutadana real (no la de les minories amplificades artificialment pels mitjans de comunicació). En tot cas, la confusió entre l'esfera de l'expressió i la de la participació política real augmenta de manera imparable. ¿Cal, doncs, assumir amb normalitat que moltes noves formes de participació tenen

un biaix manifestament informal i efímer, o bé cal provar de distingir entre majories i falses majories, entre clams socials reals i clams socials ficticis? És obvi que el populisme, sigui del biaix que sigui, no té cap interès a resoldre aquesta distinció perquè, de fet, una part important del seu èxit rau a mantenir una línia divisòria borrosa, incerta i, sobretot, modulable en funció de les pròpies necessitats.

Populisme i transparència

Aquest epígraf, dedicat a explorar sumàriament les relacions entre la noció de *populisme* i la de *transparència* podria començar i acabar de dues maneres ben diferents. En una possible primera versió, iniciàriem l'apartat fent-nos ressò de la gran contribució a la transparència que fa un parell d'anys dugueren a terme els qui van fer públics els anomenats *papers de Panamà*. Un cop explicat això, clouríem amb un punt crític sobre la presumpció d'innocència, la vulneració de la privacitat, la necessitat de contrastar dades amb rigor, etcètera. La segona possibilitat argumentativa, en canvi, consistiria a alertar sobre la difuminació de la línia que separa el periodisme d'investigació de la delació pura i dura, tot i afegint al final, però, que aquesta actitud també pot arribar a tenir conseqüències innegablement positives.

Durant el darrer terç del segle XVIII, quan el descontentament popular cap a l'*Ancien Régime* ja era ben evident a França, es van editar milers de pamflets contra Lluís XVI i els seus ministres. Òbviament

s'intentava que la distribució fos fàcil, i per aquesta raó els escrits tenien la mida de la vuitena part d'un full. Se'ls anomenava *feuilles volantes* –fulls volants– perquè, degut a la seva mida, era el mateix vent qui les expandia. En anglès (*flyers*) el sentit és el mateix. El volant de l'ambulatori prové d'aquí –no pel contingut evidentment sinó per la seva forma–. I d'aquí també prové la denominació d'octaveta, que sí que ha passat a ser sinònim de propaganda política tot i referir-se originàriament a la mera divisió d'un full de paper.

Doncs bé: en constatar la influència social d'aquests paperets que no deixaven de ser una forma de premsa popular, Edmund Burke es va referir per primer cop, l'any 1787, poc abans de la revolució francesa, al “quart poder”. Bé, en realitat no va parlar del “quart poder” sinó del “quart estat” (amb referències als tres estaments de l'època: el nobiliari, l'eclesiàstic i l'anomenat “tercer estat” que englobava la burgesia i les classes populars). La transformació d'aquest “quart estat” en “quart poder” prové, en realitat, d'un article de Balzac publicat el 1840.

La premsa –els mitjans de comunicació en general– són el quart poder. Quan es denuncia un poderós que ha perpetrat una malifeta el que s'està produint, al cap i a la fi és una confrontació de poders: el quart contra el primer o contra el que sigui. En tot cas, no estem parlant de Robin Hood, sinó de persones i/o empreses del món de la comunicació que també tenen els seus propis i

legítims interessos tant econòmics com d'influència política (o ambdues coses alhora, que és el més habitual).

J. Arcenillas, *Citizens of Despair*

Des de la perspectiva de la democràcia liberal, la millor manera d'evitar abusos no és sobrelegislar, sinó instaurar contrapesos com el que representa la premsa. És evident, però, que això no garanteix l'equilibri ideal entre els diferents poders: a tot estirar impedeix que esdevinguin del tot impunes. ¿Es bo, doncs, que coneguem el nom dels desaprensus que no contribueixen al calaix comú? És més que bo: és boníssim, i just, i necessari. Però la pregunta és una altra: ¿és bo que ho coneguem *d'aquesta manera*? Aquí la cosa ja no és tan clara, potser gens, i ens porta, per raons més que justificades, cap a l'esfera de l'ètica. De la mateixa manera que el primer poder –l'executiu– pot cometre abusos per la via de la contractació arbitrària, o el tercer –el judicial– ho pot fer prevaricant, el quart pot abusar de les seves atribucions tant en la manera d'obtenir informació com d'expandir-la.

No hi havia –ni hi ha– res d'il·legal ni d'immoral a obrir un compte a Panamà, o a Andorra: el que és il·legal, immoral i reprovable és evadir impostos, blanquejar capitals etcètera. En conseqüència, fer pública una llista com la que comentem podia resultar lesiu per a moltes persones. I també podia ser negatiu per a la mateixa credibilitat del periodisme: d'aquí a tornar editar paperets voladors –avui en versió Twitter– en comptes de fer premsa, ràdio i televisió amb criteri rigorosament professionals, només hi ha una passa. L'aliança d'un cert periodisme amb un cert populisme és tan perillosa com el boicot d'un cert populisme a una certa premsa de qualitat, com està passant ara mateix als Estats Units.

La desaparició de la tercera via i l'eclosió del populisme

El concepte de “tercera via” que fa 15 anys es va convertir en el gran referent de l'esquerra europea, ha estat abandonat per tots els partits polítics, tant els vells com els emergents. Ha desaparegut completament del debat polític.

Tot i que va ser codificada i fins i tot batejada per Anthony Giddens, la idea d'una via intermèdia entre el capitalisme d'inspiració liberal i el socialisme d'inspiració post-marxista és molt anterior a les teoritzacions del filòsof londinenc. El més recent d'aquests precedents històrics rau probablement en la noció d'“eurocomunisme”, formulat a finals dels anys 70 sobretot en països d'àrea cultura llatina com

ara Itàlia. Ni pels seus plantejaments, ni pel seu context, la tercera via d'accidents tenia res a veure amb l'eurocomunisme, òbviament, però, sí que provenia d'una mateixa inquietud: la de no confondre el fracàs del socialisme real amb les idees de l'esquerra europea (només europea; el matís és substancial. La Veneçuela de Maduro, posem per cas, beu d'altres fonts ideològiques i parteix d'una situació completament diferent).

Què és –o, més ben dit, què va ser– la tercera via? Anthony Giddens la definia com una forma de modernització què vol dir moltes coses i alhora no significa res. En realitat, la tercera via sorgeix als anys 90 a partir de la conjunció paradoxal de dos factors: el descrèdit de la utopia –diquem-ne– clàssica (en forma de caiguda del mur de Berlín) i el descrèdit del pragmatisme possibilista de la socialdemocràcia europees (en forma de crisi imparabile, en aparença irreversible, de l'estat del benestar). I aquest és justament el sentit de *l'utopian realism* de Giddens: no podem renunciar els referents utòpics entesos com a fita regulativa –en expressió de Habermas–, però tampoc podem ignorar que l'economia de mercat s'ha mostrat fins ara com l'única alternativa que genera riquesa i, al capdavall, benestar. Ara: ¿aquest *utopian realism* és una mera contradicció semàntica o bé constitueix una engrescadora alternativa? A *La societat invisible* (2004), Daniel Inneraty jutjava el concepte amb severitat per què banalitzava la mateixa noció d'utopia i, de passada, aprimava la idea de política fins

a reduir-la a la seva mínima expressió de –diguem-ne– *retòrica de la gestió d'esquerres eficient*. A més a més, el modestíssim abast de les mesures socials dutes a terme per Tony Blair fa una dècada va confirmar que la *pragmatització* del utopisme no porta ben bé enlloc: ni a la simple reforma ni al canvi radical.

Sigui com sigui, la tercera via teoritzada per Giddens i aplicada per Blair va tenir una dimensió teòrica molt més interessant, que hom pot constatar, per exemple, en una obra del primer publicada el 1999: *Runaway World* (“Mon desbocat”). Polemitzava, sense anomenar-los, amb intel·lectuals conservadors nord-americans com Fukuyama i Huntington, així com amb l'inclassificable economista japonès Kenichi Ohmae, a qui si que esmentava explícitament. Encara que pugui semblar el contrari, aquell era justament el Giddens que permetia fer intel·ligibles més coses sobre els veritables gèrmens ideològics, els eixos conceptuals de la tercera via. No hi ha una idea-força central, però sí un fil conductor que, pot ser d'una manera una mica agosarada, podríem resumir així: descartat el marxisme, l'esquerra ja no és exactament una ideologia política monolítica, sinó només una *actitud* alternativa i diferenciada davant de les incerteses d'un món canviant. És a dir, no ens podem permetre la frívola ingenuïtat davant el caràcter inexorable de la globalització econòmica, per exemple, però sí que ens està permès de mantenir una actitud crítica i vigilant respecte de les seves traduccions concretes. Aquesta

J. Arcenillas, *Citizens of Despair*

és l'essència d'una tercera via que no vol combregar –si se'm permet la transposició de la literatura la política– ni amb el *dirty realism* de les apologies al capitalisme salvatge, ni tampoc amb l'ideari confús i, d'alguna manera, buit de contingut d'un determinat altermundisme.

Cal anar a l'arrel del problema, és a dir, a les patologies localitzades en el mateix cor de la democràcia representativa. Per això, Giddens va proposar llavors una “democratització de la democràcia”. Un joc de paraules més, una altra gracieja politològica. En tot cas, ara ja reposa a l'abocador de la història de les idees, eternament. Si les coses no haguessin anat d'aquesta manera, però, ¿el populisme hauria ensopegat amb una barrera de contenció? Això, òbviament, resulta molt difícil de demostrar, tot i que hi ha indicis que, si més no, conviden a tenir en compte aquesta relació. En tot cas, “la tercera via” de Giddens constituïa una teoria articulada i sòlida mentre que el populisme és només un llenguatge atractiu, apte per seduir a les masses que han retornat a la Història per la inesperada porta de les xarxes socials i el consum. Ara bé, quan

diem que “només” som davant d’un llenyatge atractiu, potser ens estem equivocant. Qui sap si la clau de tot plegat és aquest “només”. En temps de postveritats, ¿a qui l’interessa ja una teoria política sigui del tipus que sigui? ¿No és millor un *mem*, on podem riure amb la insensata bona consciència d’estar transgredint? Heus aquí, al capdavant, l’explicació última d’una eclosió d’un fenomen, el del populisme, que alguns jutgen potser amb massa benevolència.

No ploris per mi Argentina

Els darrers anys s’han produït episodis realment dramàtics amb conseqüències fatals tant a nivell individual com col·lectiu, relacionats, per exemple, amb el desnonament de persones que no havien pogut fer front a les obligacions que van contractar en signar el contracte hipotecari. Fets com aquest conviden a buscar alternatives factibles per a les famílies que es troben en aquesta situació, però també activen el ressort implacable de la xerrameca populista. És de justícia que la dignitat de les persones vagi sempre davant de la titularitat d’una propietat o de les estipulacions d’un contracte, però això no implica que els adults responsables se’ls hagi de tractar com nens impunes. Quan passem a aquest nivell, l’anhel d’equitat que hauria de tenir qualsevol persona decent, així com qualsevol societat estructurada es transformen una altra actitud.

Justícia i justicialisme són coses diferents. La justícia és un referent ètic universal; el

justicialisme, en canvi, una doctrina política concretíssima que va sorgir a l’Argentina del general Perón. Alguns idearis aparentment nous que han aparegut com a resposta emocional la crisi econòmica són peronisme en estat pur. La ignorància fa que alguns feliciten el cuiner quan tasten la sopa d’all, convençuts que l’acaba d’inventar ell; d’altres, fins i tot decideixen haver descobert un nou Mar quan passen per la Barceloneta. Llàstima que algunes coses ja estiguessin inventades i descobertes fa quasi 70 anys. El dia 17 d’octubre del 1950, per exemple, el general Juan Domingo Perón va fer públiques les anomenades 20 veritats del justicialisme. Prego al lector que, amb la ma al cor, em digui com hauria reaccionat si, en comptes de saber-ne ara l’origen, les hagués llegit fa poc en una pancarta.

“La veritable democràcia és aquella en la qual el govern fa el que el Poble vol i defensa un sol interès: el del Poble.”

“Com a doctrina econòmica el justicialisme realitza l’economia social posant el capital al servei de l’economia i aquesta al servei del Benestar Social.”

“En aquesta terra el millor que tenim és el poble.”

Tot això sembla tret dels monòlegs televisius d’alguns polítics, periodistes i *maîtres a penser* que han descobert i assumit la seva vocació de redemptors populars. En realitat, aquestes tres frases són un perfecte resum del que pensava un dels

pocs estadistes que sempre va manifestar la seva devoció pel general Franco.

La crítica ferotge generalitzada contra els polítics i les institucions parlamentàries tampoc no és cap novetat derivada de la crisi. L'any 1950 el general Perón ja afirmava taxativament: “el justicialisme és essencialment popular. Tot cercle polític és antipopular i per tant no és justicialista”. Suggerixo al lector que es torni a posar la mà al cor i evoqui quants cops he sentit darrerament, tot i que expressat de mil maneres diferents, això que “tot cercle polític és antipopular”. Moltíssims, oi? L'interessant de tot plegat és ser conscient de l'origen *real* d'aquestes idees. Determinar-ne la procedència, saber quin joc estem jugant, i quin no: heus aquí la condició de possibilitat per avaluar el populisme avui emergent amb un cert coneixement de causa. Perquè tot el que acabem de citar no és d'esquerres, ni progressista, ni emancipador, ni res per l'estil. Ni tan sols és nou. Tot això deriva *directament* del règim autoritari i constitutivament corrupte que va conformar la identitat del populisme del segle XX.

J. Arcenillas, *Citizens of Despair*

Hem passat per un pedregar terrible – el dels pitjors moments de la crisi del 2007/2008– i és molt probable que no sigui l'últim. El malestar de moltes persones que de cop i volta van deixar-se de sentir-se participants de la classe mitjana, és visible, evident, i, per damunt de tot, legítim i justificat. Tothom és lliure de creure en determinades solucions i apostar per les idees que cregui convenientes; però és una estafa intel·lectual i també un frau polític, el fet d'ocultar l'origen històric real de les esmentades idees i solucions que avui es plantegen com a “noves”. El problema, en tot cas, no rau en la adjectivació, sinó a fingir que no sabem com han acabat sempre aquests plantejaments. En política hi ha poques coses més contraproduents que recórrer la innocència i fer bandera de la candidesa.

L'allau de desnonaments de fa uns anys, l'exclusió de persones sense recursos dels seus barris d'origen, o l'acomodació raonable dels nous fluxos migratoris, o l'accés a determinats béns i serveis, i moltíssimes altres coses, reclamen solucions polítiques que siguin, si més no, plausibles. Plausibles no vol dir màgiques, certament.

¿Nova política, vella política?

Voldria acabar amb un referent d'Argentina:

“Aquí está, Hermanas mías, resumida en la letra apretada de pocos artículos, una historia larga de luchas, tropiezos y espe-

ranzas. Por eso hay en ella crispaciones de indignación, sombras de ocasos amenazadores, pero también alegre despertar de auroras triunfales, y esto último, que traduce la victoria de la mujer sobre las incomprendiones, las negaciones y los intereses creados de las castas repudiadas por nuestro despertar racional, solo ha sido posible en el ambiente de justicia, de recuperación y de saneamiento de la Patria que estimula e inspira la obra de gobierno del general Perón, líder del pueblo argentino”.

Aquest és un fragment del discurs que Evita Perón va pronunciar el 23 de setembre del 1947. Del text convé subratllar-ne una expressió molt concreta: “les castes repudiades pel nostre despertar nacional”. Constitueix un altre resum perfecte de la mentalitat populista, la mateixa que contraposava espartenyets *populars* a llibres *elitistes*. Exactament la mateixa. Borges, l'autor més important del segle 20 en llengua castellana, pertanyia a aquesta suposada casta. El llenguatge populista és també sempre el mateix. Necessita un poble idealitzat i un pèrfid enemic imaginari que l'opri-meixi com ara un escriptor cec. Necessita també paraules específiques per dur a terme un gran exercici d'adulació de les masses. “Casta” és una d'elles, i té significats polivalents. Als Estats Units de Trump la casta són els intel·lectuals que llegeixen el *The New York Times*, mentre que al Regne Unit de Farage, la casta està encarnada pels buròcrates de Brussel·les. La llista de traduccions locals de

la mateixa paraula resultaria tan inacabable com contradictòria.

Sigui com sigui és evident que hi ha abusos, desigualtats injustificables i injustícies flagrants. Negar aquestes disfuncions, o simplement menystenir-les no és intel·lectualment honest ni moralment acceptable. El debat no hauria de ser pas aquest. El que està avui damunt la taula és la manera de corregir determinades situacions que són objectivament intolerables.